

ПРАВОВА ОСВІЧЕНІСТЬ У СИСТЕМІ ВИМОГ ДО ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

LEGAL AWARENESS IN THE SYSTEM OF REQUIREMENTS FOR PEDAGOGICAL WORKERS

У статті досліджено питання формування правової освіченості педагогічних працівників як одного з ключових аспектів їхньої професійної компетентності. Обґрунтовано необхідність правової обізнаності вчителів у контексті нормативних вимог, визначених законодавчими актами, що регламентують освітню діяльність в Україні. Особлива увага приділяється аналізу основних правових документів, таких як Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Кодекс законів про працю України, Професійний стандарт вчителя, Конвенція ООН про права дитини тощо, які встановлюють права та обов'язки педагогічних працівників. Окреслено значення правової освіченості вчителя як багатфакторного явища, що охоплює знання нормативно-правової бази, уміння її застосовувати в освітньому процесі, орієнтацію в оновленнях законодавства та правову відповідальність за професійну діяльність.

У нашому дослідженні встановлено, що правова освіченість у педагогічних працівників проявляється відповідно до системи вимог, серед яких ми виокремлюємо: володіння нормативно-правовою базою та знання змісту законодавчих актів; знання прав та обов'язків усіх учасників освітнього процесу; дотримання норм професійної етики та забезпечення принципів взаємоповаги в освітньому процесі; створення безпечного та сприятливого освітнього середовища; володіння знаннями щодо захисту власних прав та прав здобувачів освіти, а також відповідальність за недотримання обов'язків або їх порушення.

У статті підкреслено, що підвищення рівня правової освіченості педагогів сприятиме не лише захисту їхніх власних прав, а й ефективному виконанню професійних обов'язків, відповідно до вимог законодавства, що, своєю чергою, позитивно вплине на якість освітнього процесу та правову захищеність усіх його учасників.

Ключові слова: педагогічні працівники, функції педагогічних працівників, правова

освіченість, правова компетентність, вимоги до педагогічних працівників.

This article explores the issue of developing the legal literacy of pedagogical workers as one of the key aspects of their professional competence. The necessity of teachers' legal awareness is substantiated in the context of regulatory requirements defined by legislative acts governing educational activities in Ukraine. Particular attention is given to analyzing key legal documents, such as the Law of Ukraine "On Education," the Law "On Complete General Secondary Education," the Labor Code of Ukraine, the Professional Standard for Teachers, the UN Convention on the Rights of the Child, and others, which establish the rights and responsibilities of pedagogical workers.

The significance of teachers' legal literacy is outlined as a multifaceted phenomenon that encompasses knowledge of the regulatory framework, the ability to apply it in the educational process, awareness of legislative updates, and legal responsibility for professional activities.

Our research establishes that the legal literacy of pedagogical workers manifests itself according to a system of requirements, among which we highlight: proficiency in the regulatory framework and knowledge of legislative acts; understanding the rights and obligations of all participants in the educational process; adherence to professional ethics and ensuring principles of mutual respect in education; creating a safe and supportive educational environment; knowledge of protecting one's own rights and the rights of students, as well as responsibility for failure to fulfill or violate obligations.

The article emphasizes that enhancing the level of teachers' legal literacy will contribute not only to protecting their own rights but also to the effective fulfillment of professional duties in accordance with legislative requirements. This, in turn, will positively impact the quality of the educational process and the legal protection of all its participants.

Key words: pedagogical workers, functions of pedagogical workers, legal literacy, legal competence, requirements for pedagogical workers.

УДК 37.011.3-051:34

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.1.2>

Колесников А.Г.,

аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Реформаційний період в системі освіти України призводить до оновлення та появи нормативно-правової документації, яка має регулювати відносини учасників освітнього процесу та встановлювати критерії для належної його організації. Такий перехідний період потребує від учителів постійного моніторингу законодавчих змін, появи нових правил, законодавчих актів, постанов, пояснюючих записок до них та відповідних рекомендацій.

Відповідно до ст. 58 Закону України «Про освіту», займати посади педагогічних працівників

можуть особи, які мають відповідну освітню або професійну кваліфікацію, що відповідає професійним стандартам та іншим кваліфікаційним вимогам [1]. Проте безпосередня педагогічна діяльність передбачає не лише оволодіння комплексом професійних знань та компетентностей, які є базисом для професійного становлення вчителя, а й виконання низки функцій та дотримання вимог під час освітнього процесу, які вимагають певних правових знань.

Виходячи з цього виникає потреба розвивати у педагогічних працівників правову освіченість, як одну з важливих додаткових компетентностей педагога.

Основні вимоги до належного рівня правової освіченості педагогічних працівників України чітко визначено у законодавчих документах: Закон України «Про освіту», де в ст. 54 визначено права, обов'язки та відповідальність педагогічних працівників, зокрема: дотримання законодавства, академічної доброчесності та захист прав учасників освітнього процесу [1], Закон України «Про повну загальну середню освіту», де в ст. 22 зазначено, що педагогічний працівник має володіти правовими знаннями для здійснення своєї професійної діяльності, зокрема щодо прав дітей, захисту від булінгу, трудових відносин тощо [2], Закон України «Про охорону дитинства» визначає обов'язки педагогічних працівників щодо захисту прав дітей, що потребує відповідного рівня правової грамотності [3], Закон України «Про дошкільну освіту» [4], Кодекс законів про працю України (КЗпП), що визначає трудові права та обов'язки педагогічних працівників, умови їхньої праці та гарантії соціального захисту [5], Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [6] містить перелік функцій та професійних компетентностей, якими має володіти учитель.

Крім того низкою нормативних документів, як-от: наказ Міністерства освіти і науки України № 930 (2018 р.) [7] – окреслено вимоги до підвищення кваліфікації педагогічних працівників, включаючи аспекти правової грамотності; постанова Кабінету Міністрів України № 800 (2019 р.) – визначено порядок проведення сертифікації педагогів [8], передбачено оцінювання рівня їхніх знань, зокрема щодо правової обізнаності в питаннях освітньої діяльності.

Спираючись на зазначені документи, що регулюють правові аспекти професійної діяльності педагогічних працівників, констатуємо той факт, що трудові відносини в закладах освіти та організація освітнього процесу в них потребують належного рівня правової освіченості педагогів. Однак реальний стан справ свідчить про недостатню обізнаність педагогічних працівників у цих питаннях, що вимагає організації цілеспрямованої роботи щодо підвищення її рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність цього дослідження підтверджується низкою наукових праць учених: Н. Головки, З. Курлянд, В. Олійника, Н. Оніщенко, І. Панчук, Г. Попадинець, О. Радкевич, Т. Радько, В. Співак, О. Холостової, які досліджували питання правової освіченості з різних ракурсів.

На думку Н. Головки, правова освіченість характеризується наявністю певних знань, поглядів, переконань, які допомагають зрозуміти особливості існуючої правової сфери, роль права та здатність оцінити їх як необхідну умову нормального життя і розвитку суспільства, захисту самих громадян [9, с. 110].

Н. Оніщенко під правовою освіченістю розуміє «засвоєння правових знань на певних етапах державно-правового розвитку у визначених темпорально-просторових координатах», при цьому визначає правову освіту єдиною загальнодержавною системою усвідомлення ролі й дієвості права на основі вивчення чинного законодавства усіма верствами населення [10].

У сучасних наукових розвідках часто зустрічається термін «правова компетентність», що, на наше переконання, має подібний зміст. У дослідженні О. Армейського, правова компетентність учителя трактується як комплексне явище, що охоплює його теоретичні знання та вміння застосовувати їх у конкретних педагогічних і правових ситуаціях, що пов'язані з правовим вихованням учнів та організацією власної професійної діяльності відповідно до норм законодавства. Вона також включає правові цінності, орієнтири та необхідні професійні якості [11].

Я. Кічук розглядає правову компетентність педагога як поєднання професійних якостей, що відображають рівень його кваліфікації, правових знань, умінь і навичок, а також здатності й готовності реалізовувати комплекс заходів, спрямованих на правову підтримку та захист суб'єктів [12, с. 73].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз поданих вище підходів учених до розуміння досліджуваної дефініції дозволяє констатувати, що правова освіченість безпосередньо пов'язана з правовою освітою та здобуттям знань про свої права та обов'язки на різних рівнях (професійному, соціальному, побутовому). У цьому аспекті високий рівень правової освіченості педагогів відіграє ключову роль, особливо в ситуаціях, коли останні не достатньо обізнані з трудовим законодавством, гарантіями соціального захисту, порядком вирішення конфліктних ситуацій, пов'язаних з різними учасниками освітнього процесу, з механізмами захисту від неправомірних дій.

Така ситуація призводить до порушення їхніх прав і свобод та певною мірою до зловживань і психологічного тиску з боку керівництва й інших учасників освітнього процесу.

Отже, педагогічні працівники мають володіти достатнім рівнем правової освіченості, в першу чергу правовою грамотністю, яка є складовою правової освіти, але не передбачає спеціального здобуття додаткової юридичної освіти. Правова освіченість має формуватися в педагогічних працівників для роботи в правовому полі на рівні знання прав та обов'язків учасників освітнього процесу, дотримання законодавчих норм, закріплених юридично. Крім того, педагоги мають відповідним чином реагувати на зміни в законодавстві, які стосуються організації освітнього процесу, та реалізовувати їх у трудовій діяльності [13].

Мета статті – обґрунтувати значення правової освіченості педагогічних працівників, визначити її складники та напрями прояву в контексті нормативних вимог до професійної діяльності.

Перш за все правова освіченість педагогічних працівників вимагає грамотної організації освітнього процесу в різних його проявах (спілкування з колегами, створення освітнього середовища, організація виховного процесу в співробітництві з батьками). Підґрунтям для цього слугують функції педагогічних працівників, що визначені у «Професійному стандарті вчителя», зокрема: забезпечення безпечного освітнього середовища без насильства й цькування на основі атмосфери довіри; дотримання принципів академічної доброчесності в усіх учасників освітнього процесу і під час усіх видів навчальної діяльності; утвердження людської гідності, справедливості, взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини; здатності формувати українську національну та громадянської ідентичності, готовності до захисту незалежності й територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та національних цінностей України [6].

Зазначені функції реалізуються через відповідні компетентності, якими повинні володіти педагогічні працівники, беручи на себе відповідальність за формування визначених професійним стандартом умінь і навичок у здобувачів освіти. На наше переконання, набуття окремих компетентностей вимагає більш глибокої правової обізнаності, що зумовлює необхідність забезпечення належного рівня правової освіченості педагогічних працівників.

Правова освіченість педагогічних працівників найбільш повно виявляється у набутті відповідних компетентностей:

- мовно-комунікативна компетентність, яка визначається здатністю забезпечувати здобувачам освіти навчання державною мовою, а також розвивати мовно-комунікативні вміння й навички з дотриманням мовного законодавства [6];

- предметно-методична компетентність, що характеризується здатністю педагогічних працівників до моделювання змісту освіти, формування й розвитку у здобувачів освіти ключових компетентностей й ціннісного ставлення до дійсності на основі використання сучасних і ефективних методик і технологій навчання задля досягнення обов'язкових результатів навчання, які визначені державними стандартами [6];

- інформаційно-цифрова компетентність, що характеризується здатністю педагога орієнтуватися в інформаційному просторі для здійснення пошуку необхідної інформації та належного використання її в професійній діяльності. Важливо також вміти використовувати цифрові ресурси в освітньому процесі та створювати власні [6]. Ця компетентність є важливою для забезпечення

правової освіченості педагогів як інструменту реалізації освітнього процесу, забезпечення академічної доброчесності, а також здійснення моніторингу змін в нормативних документах;

- психологічна компетентність, що полягає в розумінні вікових та індивідуальних особливостей розвитку здобувачів освіти, у визначенні їхнього психоемоційного стану, який слід урахувати при організації спільної освітньої діяльності на засадах поваги та врахування прав кожного учня [6];

- компетентність педагогічного партнерства, що виявляється в здатності до організації взаємодії здобувачів освіти та активної співпраці з батьками в освітньому процесі на рівні відкритої комунікації [6]. У цьому аспекті правова освіченість педагогів проявляється в умінні налагоджувати контакт з різними учасниками освітнього процесу на засадах партнерства й знання прав та обов'язків сторін;

- здоров'язбережувальна компетентність, що забезпечується організацією безпечного освітнього середовища з використанням здоров'язбережувальних технологій за рахунок здійснення профілактично-просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу, а також здатністю підтримувати особистий фізичний та психоемоційний стан здоров'я у процесі професійної діяльності [6]. Ця компетентність вимагає належного рівня правової освіченості педагогів задля проведення виховних бесід, психологічних тренінгів, інших заходів з учнями щодо запобігання психологічного тиску, знущань, булінгу та мобінгу тощо;

- здатність до навчання впродовж життя, що проявляється в професійному розвитку, взаємодопомозі та підтримці колег, здатності до впровадження інноваційної діяльності [6]. У цьому аспекті правова освіченість педагогів визначається рівнем обізнаності про можливості особистісного та професійного зростання педагогічних працівників шляхом проходження курсів підвищення кваліфікації, участі в наукових стажуваннях, навчально-методичних вебінарах і семінарах тощо.

Зазначене вище дає підстави свідчити, що встановлені законодавством функції та компетентності педагогічних працівників безпосередньо пов'язані з соціальними правами та обов'язками педагогів, які покладаються на них під час організації та впровадження освітнього процесу. Це дозволяє констатувати, що правова освіченість педагогічних працівників суголосна з їхніми трудовими функціями і системою вимог, що висувуються до цієї категорії працівників:

- володіння нормативно-правовою базою, знання змісту законодавчих актів, що регламентують організацію освітнього процесу (Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту» тощо), є обов'язковою

складовою професійної компетентності педагогічних працівників. Оперативне ознайомлення з новелами українського законодавства, що регулюють трудові відносини у сфері освіти, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану (Кодекс законів про працю, Закон України «Про оплату праці»), забезпечує належне виконання освітніх стандартів, ефективно впровадження інновацій в освітній процес, правовий захист як педагогів, так і здобувачів освіти;

– знання прав та обов'язків усіх учасників освітнього процесу (педагогічних працівників, здобувачів освіти, батьків), які регламентовано на державному рівні. Цей складник правової освіченості охоплює право педагогічних працівників на захист своїх професійних інтересів; обов'язок забезпечення рівного доступу всіх учнів до освіти. Відповідно до Закону України «Про освіту» «кожен має право на якісну та доступну освіту, що включає право здобувати освіту впродовж усього життя [1]. Ця норма стосується як учнів, так і дорослих, які вже мають певну освіту і бажання продовжити навчання. Окрім здобуття освіти кожен педагог має право на професійний розвиток та підвищення кваліфікації, що передбачає постійну самоосвіту в різних видах і формах. Зазначимо, що заклади освіти мають сприяти професійному зростанню та розвитку педагогічних працівників [1; 7; 8];

– дотримання норм професійної етики, забезпечення принципів взаємоповаги в освітньому процесі є юридично закріпленим обов'язком педагогічних працівників. Ця норма включає налагодження комунікативних зв'язків між усіма учасниками освітнього процесу — педагогами, учнями та їхніми батьками з метою створення сприятливого освітнього середовища відповідно до чинного законодавства. Водночас законодавство України передбачає відповідальність за порушення етичних та правових стандартів поведінки педагогічних працівників і здобувачів освіти у межах діяльності закладу освіти [1; 6]. Недотримання норм академічної доброчесності має негативний вплив на якість освітнього процесу [14]. Забезпечення цієї норми наразі вимагається на найвищому державному рівні, що вимагає від педагогічних працівників дотримуватися встановлених правил взаємодії в освітньому середовищі. Окрім того, педагогам важливо розумітися у сфері «авторського права», «інтелектуальної власності», оскільки вони в своїй професійній діяльності активно користуються різними матеріалами, зокрема електронними дидактичними ресурсами інших авторів [15]. Важливо дотримуватись правил академічної доброчесності та вчити цьому учнів;

– створення безпечного та сприятливого освітнього середовища є одним із пріоритетних завдань освітнього процесу, що має сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, формуванню навичок здорового способу життя та дбайливого

ставлення до їхнього фізичного і психічного здоров'я. Важливим аспектом у роботі педагогічних працівників є повага до гідності, прав, свобод і законних інтересів усіх учасників освітнього процесу. Тому освітнє середовище має забезпечувати попередження й протидію будь-якому прояву цькування, булінгу (форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, а також пропаганди й агітації) з боку учнів або вчителів. У протилежному випадку, це стає серйозною проблемою, що завдає шкоди здоров'ю дитини й негативно впливає на якість освіти. У разі виявлення ознак булінгу вчитель зобов'язаний негайно повідомити про це керівника закладу, а керівник – відповідні правоохоронні органи [1; 14];

– володіння знаннями щодо захисту власних прав та прав здобувачів освіти є обов'язковим складником правової компетентності педагогічних працівників. Правове регулювання цих питань здійснюється як на національному, так і міжнародному рівнях. Зокрема, положення Конвенції ООН про права дитини гарантує захист прав дітей та встановлює зобов'язання держав щодо забезпечення належних умов їхнього розвитку та освіти.

Належний рівень правової освіченості педагогічних працівників дозволяє їм відстоювати свої трудові права у випадках трудових спорів або конфліктних ситуацій у закладі освіти. Юридично обізнані педагоги здатні створити безпечне освітнє середовище, що відповідає правовим стандартам і забезпечує дотримання прав усіх учасників освітнього процесу.

Крім того, освітяни повинні бути обізнані щодо юридичної відповідальності педагогічних працівників, яка передбачає можливість притягнення їх до адміністративної, дисциплінарної або кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері освіти, зокрема за неналежне виконання професійних обов'язків або перевищення своїх повноважень. Так, до прикладу, за порушення норм академічної доброчесності учнем педагогічний працівник має реагувати відповідним чином: робити зауваження учню, провести повторне оцінювання виконаного завдання або повторне складання тесту чи іспиту, у разі вияву плагіату в учнівських роботах – позбавити нагород у шкільних турнірах, олімпіадах тощо (частина 7, статті 43 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [1; 14]. Невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків педагогічних працівників щодо охорони життя та здоров'я учнів внаслідок недбалого до них ставлення, що спричинило істотну шкоду здоров'ю учня, карається штрафом, позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, або навіть обмеженням волі на строк до 3 років [14]. Педагогічний працівник, що скоїв булінг, несе

адміністративну відповідальність (стаття 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [16]. Якщо керівництво закладу освіти не повідомило поліцію про скоєний булінг, директор теж несе адміністративну відповідальність [14].

Отже, можна зробити висновок, що підвищення рівня правової освіченості педагогічних працівників є необхідною умовою продуктивної та безпечної професійної діяльності. Правова освіченість педагогічних працівників проявляється через дотримання системи вимог до педагогічних працівників та виконання ними трудових функцій. Правова освіченість охоплює теоретичні знання та вміння застосовувати їх у конкретних педагогічних і правових ситуаціях, правові цінності та необхідні професійні якості педагогів. Засобами підвищення рівня правової освіченості педагогічних працівників слугують самоосвіта, спеціалізовані курси, тренінги та консультації, що дозволить педагогам поглиблювати правову грамотність, відпрацьовувати вміння захищати власні права та діяти відповідно до норм законодавства.

Означене коло проблем у цій статті не вичерпує усіх можливих аспектів теми, а навпаки відкриває нові можливості для глибшого вивчення цього питання. Тому перспективним напрямком подальшого дослідження вважаємо визначення рівня правової освіченості педагогічних працівників з урахуванням віку, педагогічної категорії, стажу педагогічної роботи тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.01.2024).
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. Редакція від 17.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 12.02.2025 р.).
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 12.02.2025 р.).
4. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 14.02.2025 р.).
5. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 12.02.2025 р.).
6. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf (дата звернення: 15.02.2025 р.).
7. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про атестацію педагогічних працівників» : Наказ від 09.09.2022 № 805. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-atestaciyu-pedagogichnih-pracivnikiv> (дата звернення: 13.02.2025 р.).
8. Кабінет Міністрів України. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова від 21.08.2019 № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#n18> (дата звернення: 14.02.2025 р.).
9. Головка Н. Правова педагогіка: Навч. посіб. Київ: МАУП, 2007. 248 с. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/prav-pedag.pdf> С. 110 (дата звернення: 14.02.2025 р.).
10. Оніщенко Н. Правова освіченість у контексті рівнів правової освіти. *Віче*. 2012. № 23. С. 35–37. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/3413/> (дата звернення: 13.01.2025 р.).
11. Армейський, О. С. Розвиток правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2018.
12. Кічук, Я. В. Соціальний педагог – професія захисту, домінанта сучасних наукових досліджень. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2012. № 2. С. 71-77.
13. Радкевич О. П. Розвиток правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти: теорія і практика: монографія. Київ: Майстер Книг. 2020. URL: <https://surl.li/odzsj>
14. Обов'язки педагогів і директорів шкіл щодо здобуття освіти дітьми в Україні – дослідження омбудсмена. *Нова українська школа* : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/2023/06/07/obov-yazky-pedagogiv-i-dyrektoriiv-shkil-shhodo-zdobuttya-osvity-ditmy-v-ukrayini-doslidzhennya-ombudsmena> (дата звернення: 12.01.2025 р.).
15. Радкевич О. П. Правова компетентність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів щодо юрисдикційної форми захисту авторського права. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2014. № 7. С. 76-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpto_2014_7_14 (дата звернення: 12.01.2025 р.).
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 12.02.2025 р.).